

במצרים ובאיראן: סוד עשרת המכות

המציאות של ימינו, מייצרת שידור חוזר של מכות מצרים: מצרים לקתה במים ואיראן לוקה בעשר שנות בצורת, שהותירו אותה בלי מים לשתייה והשקיית האדמה. מצרים לקתה בחושך ואיראן סובלת מהפסקות חשמל נרחבות לאורך רוב שעות היממה, עקב המחסור במים שלא מפעיל תחנות כוח שמייצרות חשמל ובעיות תפעול והזנחה לאורך שנים. מצרים לקתה בארבה שחיסל את היבול ואיראן לוקה במשבר חקלאי עצום, עקב התייבשות אגמים ונהרות והרס שטחים חקלאיים. מצרים לקתה בברד ואיראן לוקה באסונות טבע חוזרים ונשנים של רעידות אדמה¹.

השאלה היא, מהי המטרה של הקב"ה במכות שהוא הביא ומביא על מצרים ואיראן? מהו אומר לעולם באמצעות ההרס האדיר? התמיהה מציקה למפרשים אלפי שנים לגבי מצרים: למה הקב"ה בזבז שנה שלימה ולא שחרר את ישראל מיד בשיטת "זבנג וגמרנו"? מדוע לא היכה את המצרים בסנוורים, כמו שהיכה את אנשי סדום כשחילץ את לוט ובנותיו או פשוט יותר, מדוע לא הצליף מיד את הנשק הגרעיני של מכת בכורות, שהיה שובר את הגאווה של פרעה ופותח מיד את השערים לפני ישראל?

אנו רוצים לפתח היום שיחה מופלאה מהרבי, שבמשך עשרות שנים נתפסה כמו "הלכתא למשיחא", שנשגבת מהבנתנו כבני אדם צרי אופק. הסוד נמצא בהפסדת פרשתנו, שמצטטת את נבואת יחזקאל על חורבנה הקרב של ארץ מצרים לאחר חורבן ירושלים. הסיבה העיקרית לחורבנה של מצרים נועד להוכיח בקרבם את מציאות ה', אולם בסוף ההפסדה, קוראים נבואה נוספת של יחזקאל, שנאמרה שנים מאוחר יותר ובה טעם חדש לחלוטין לשבירת מצרים:

"ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה'". שבירת מצרים נועדה בשביל **ישראל**: כדי להצמיח ישועה לישראל ולהוכיח את אמיתות דברי הנבואה בעיניהם. כך שהקב"ה מכה את מצרים **ומדבר אל ישראל**. הקב"ה מכה בכל אימפריית איראן הענקית ומוציא מיליוני אנשים להפגין נגד השלטון, כדי לעורר יהודי לפתוח עיניים ואוזניים אל דברי הנביא, שדורנו הוא דור הגאולה וכל הכוכבים מסתדרים במקומותיהם, יבוא ויגאלנו בקרוב.

ב. פרשת "וארא" נראית כמו מופע מבזבז. מצרים חוטפת שבע מכות שמשבשות את החיים, אבל המכות עוברות ליד פרעה. עד הפסוקים האחרונים בפרשתנו הוא עומד איתן בסירובו לשחרר את ישראל. רק לאחר המכה השביעית, ברד, הוא מפטיר: "חטאתי, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים".

השאלה היא, לשם מה בזבז הקב"ה כל כך הרבה זמן? הרי כבר בברית בין הבתרים נאמר לאברהם אבינו, שזה לא ייגמר עד שפרעה ייגמר. שעבוד מצרים לא יבוא לקיצו עד מכת בכורות, שהיא הנשק הגרעיני שפגע ישירות **בחיי המצרים**. גם למשה רבינו נאמר בדרכו למצרים, שרק מכת בכורות תשבור את פרעה. שבוע בלי מים או צפרדעים בתנורים – לא יגרמו לתנין הגדול למחול על כבודו.

¹ האירני ידידי הרב עזריאל ברגר: המכות שמביא הקב"ה על איראן, הן רגע השיא בתהליך פלאי שמתרחש כבר כמה שנים ונדרש לפתוח את העיניים כדי להבחין בו. לפני חמש שנים נבחר ביידן לנשיאות ארצות הברית. המנהיגות הרופסת שלו פיתתה את פוטין לפתוח במלחמת אוקראינה. מה שנדמה היה כתחילתה של מלחמת עולם שלישית שאיימה על "חזון השלום" שהציג הרבי לפני 35 שנה, הפכה עבור רוסיה לטביעה בבזבז אוקראיני שאינה נחלצת ממנו ארבע שנים. העובדה שפוטין – המגן הגדול של איראן וסוריה – שקע באוקראינה, פתחה בפני ישראל את השמים להרס צבא סוריה ולמודר' סוריה להעיק את אסאד, שותפה של איראן. הנס לא היה יכול להתרחש אילו רוסיה הייתה שולטת בשמי סוריה כמו קודם.

הנס השני מדהים פי כמה: בכל ההיסטוריה של ארצות הברית, רק נשיא אחד הפסיד כהונה שניה והתמודד שוב אחרי ארבע שנים וניצח (גרובר קליבלנד היה הנשיא ה-22 וה-24 של ארצות הברית ונבחר פעם שניה בשנת 1892). טראמפ עשה זאת שוב ונבחר לאחר הפסד כהונה באמצע. טראמפ ונתניהו ניצלו את החולשה של רוסיה והשפילו את איראן עד היסוד והביאו להתעצמות הזעם הפנימי שמתפוצץ כעת.

1. שמות רבה טו, כז: באברהם הוא אומר 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי' - מהו 'דן' אנכי? הריני פורע מהם במכת בכורות. הסימן הזה מסר הקב"ה לאברהם ואברהם ליצחק ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי ולוי לקהת וקהת לעמרם ועמרם למשה ומשה משמרו. כך כאשר משה נשלח לפרעה (עוד לפני שהגיע למצרים) נאמר לו (ד, כב): 'ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכרי ישראל: ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך'.

ואם נדרשה יותר ממכה אחת, למה עשר ולא חמש מאות? ומדוע דווקא המכות הללו ולא דרכי סבל אחרות כמו מבול שוטף כמי נח, אש וגופרית של סדום ועמורה או צרעה שהמיתה את יושבי הארץ? במיוחד שברגע שבשלו התנאים, הוציא אותם הקב"ה **בחיפזון ובבהילות** עד שלא הפסיק בצקם להחמיץ ולא עיכבם אפילו כהרף עין. בהערה² הובאה נקודה נפלאה על הכרח זריזות הגאולה.

[כאשר פרעה עלה למעלה, שאל אותו מלאך המוות איך היו המכות? - "עשר", ענה פרעה...].

הגרי"ז³ מבריסק פותח פתח לתפיסה חדשה על המכות:

חידושי הגרי"ז וארא ז, א: 'ראה נתתיך אלוקים לפרעה' וברש"י: 'שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין'. מבואר שהמכות לא היו בכדי שישלחו את ישראל, אלא לקיים 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי' ועל כן נעשה לשופט עליהם לדונם על מעשיהם. כך נאמר במשנה עדיות פ"ב: 'משפט דור המבול שנים עשר חודש, משפט המצרים שנים עשר חודש, משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש'.

המכות לא נועדו בשביל ישראל, אלא להיות הגיהנום של המצרים. משפט הרשעים בגיהנום שנים עשר חודש³ וכך משפט המצרים נמשך שנה שלימה.

הגרי"ז מסתמך על דברים שהובאו כבר במדרשים, כי המכות נועדו להיות בדיוק "מידה כנגד מידה" כנגד כל פרט בכאב שהכאיבו על ישראל. המים לקו כנגד "כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו". הצפרדעים נכנסו בתנוריהם, כנגד מה שהכריחו את ישראל ללקוט עבורם שרצים, וכן הלאה.

מדרש לקח טוב: לפי ששפכו דמם של ישראל כמים, נהפכו לדם יאוריהם. **שמות רבה י, ד:** לפי שהיו משעבדים ישראל ואומרים הביאו לנו שקצים ורמשים - הביא עליהם צפרדעים. **שם י, ז:** לפי ששמו את ישראל מנקי חוצות ושוקים מהעפר - לפיכך נהפך עפרם לכנים. **שם יא, ד:** לפי שהיו אומרים לישראל, צאו והביאו לנו דובים ונמרים כדי להיות מצערים בהם, הביא עליהם חיות מעורבבות.

כאן ראוי להעמיק בדברי המשנה הנ"ל, שמשפט המצרים היה כעונש הגיהנום שנים עשר חודש. עצם דברי המשנה מסתמכים על כך, שמשנה רבינו הגיע למצרים בחודש ניסן ויציאת מצרים התרחשה בדיוק שנה אחר כך, באמצע ניסן. לכן משפט המצרים היה שנים עשר חודש. כך מסיק הספר "סדר עולם" (המתאר את הכרונולוגיה היהודית מאז בריאת העולם עד חורבן בית שני) מפסוקי התורה. בסוף הפרשה הקודמת למדנו את התגובה הקשה של פרעה לביקורו הראשון של משה: "נרפים אתם נרפים ... לנו עבדו ותבן לא ינתן לכם". מעתה תוכבד העבודה ולא תקבלו תבן עבור הכנת הטיט ויהיה עליכם ללקוט את התבן. התורה ממשיכה ומספרת שהעם התפזר בכל מצרים ללקוט קש עבור הטיט. והנה הבשלת הקש בארץ ישראל מתחילה בפסח, כהקרבת העומר באמצע ניסן. למדנו שמשנה התחיל את מפגשיו עם פרעה בחודש ניסן ומאז חלפו בדיוק יב חודש עד שבירת פרעה בליל פסח.

² **תורת חיים על השס סנהדרין צח** [הרב אברהם חיים שור, מגדולי רבני גליציה לפני כ-400 שנה]: מסופר שם בגמרא שרבי יהושע בן לוי ראה את משיח כשהוא יושב על פתח העיר רומי בין החוליים והמצורעים, ופותח תחבושת אחת ומחליפה ואחר כך עוד תחבושת ומחליפה, אבל לא את כל התחבושות יחד, כדי להיות מוכן אם ייקרא לגאולה. "תימה כי מיעכב פורתא כדי קשירת נגע אחד שהוא כהרף עין מאי הוי? ויש לומר דאיתא במדרש והביאו רש"י בפרשת בא, 'ויהי בעצם היום הזה יצאו צבאות בנ"י ישראל מארץ מצרים' - שכיון שהגיע הקץ לא עיכב המקום כהרף עין. לפי שישראל לא היו ראוין להגאל מצד מעשיהן, אלא מפני שהגיע השעה שקבע לגאלם ואילו עבר הזמן אפילו כהרף עין מיד היה מקום למקטרג 'אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה'. והיינו טעמו של בן דוד שחושש לעכב כדי קשירת נגע א', כדי שלא יעבור זמן הקץ מפני המקטרג".
³ לכן אומרים קדיש שנה שלימה, רק בכדי לא להראות כאילו האבא היה רשע גמור שנזקק למשפט שנה שלימה, אומרים מעט פחות, כמנהגי ישראל השונים.

אולם ראוי לברר, איך נראה הגיהנום של המצרים במשך שנה? כיצד היה פיזור המכות? העניין כולו תמוה, שהרי היו עשר מכות וידוע מדברי חז"ל שכל מכה נמשכה חודש ימים (שבוע המכה ושלושה שבועות התראה) ואיך עשר מכות מתפזרות בשנים עשר חודש?

התמיהה גדולה יותר:

ראש השנה יא,א: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

תוספות: ואע"פ שהתחילו המכות מניסן, דמשפט המצרים יב חדש, מ"מ לא פסקה עבודה עד תשרי:

הגמרא אומרת שעבודת מצרים בטלה שישה חודשים קודם היציאה. תוספות מקשה כיצד נהלום הדברים עם דברי המשנה הנ"ל שמשפט המצרים נמשך שנים עשר חודש והתחיל מניסן? תוספות עונה כי השעבוד נמשך שישה חודשים תחת מכות מצרים. הדברים צריכים ביאור וכמובן עדיף למצוא הסבר שמעמיד הכול במקביל.

המהרז"ל, רבי זאב וולף איינהורן, מגדולי מפרשי מדרש רבה, כותב הסבר מדויק. הביורור שלו חשוב להמשך השיעור והוא משמש בניין אב, עד כמה צריך לדייק בכל פסוק בתורה.

לאחר שמשה הגיע למצרים ואיים על פרעה, הוא נשבר ועזב את מצרים לחצי שנה. משה נבהל לראות את הקשחת השעבוד שאירעה בגללו ובכאבו "למה זה שלחתיני", הסתלק ממצרים לשישה חדשים. ההתראה והמכות התחילו רק סמוך לראש השנה ולכן השעבוד נמשך עד ערב ראש השנה⁴.

שמות רבה ה,יט: 'ויצאו נוגשי העם' [לראות שישראל מקוששים קש לתבן] – הלך משה למדין ועשה שם שישה חדשים [עד ראש השנה].

מכאן ואילך, נדחסו עשר מכות בתוך מעט יותר משישה וחצי חודשים. ההסבר כתוב בתוך התורה עצמה. התורה מציינת כי סדר המכות היה כזה: שתי מכות באו בהקדמת התראה ושלישית נחתה **בלי התראה**. דם וצפרדע בהתראה וכינים בלי התראה. ערב ודבר בהתראה ושחין בלי התראה. ברד וארבה בהתראה וחושך בלי התראה. לכן שש המכות שהיו בהתראה נמשכו חודש כל אחת וביחד שישה חודשים. שלוש מכות שנחתו בלי התראה, נמשכו שבוע לכל אחד ושלושה שבועות ביחד.

אם ההתראה על מכת דת התחילה כמה ימים לפני ראש השנה – הרי ממנה עד יציאת מצרים יש בדיוק שישה חודשים ושלושה שבועות.

מהרז"ל על שמות רבה שם: צע"ג שהרי משפט המצרים היה שנים עשר חודש (ומשה התכסה לשישה חדשים), ומובא שכל מכה שימשה חודש ימים (ואיך נכנסו עשר מכות בשישה חודשים)? הנה נאמר בתורה ששש מכות היו בהקדמת התראה לפרעה – דם, צפרדע, ערוב, דבר, ברד, ארבה, ושלוש מכות ניתנו בלא התראה – כינים, שחין וחושך. לכן כל אחת משש המכות שהייתה בהקדמת התראה נמשכה חודש ימים (שלושה שבועות התראה ושבוע המכה עצמה). ואילו האחרות נמשכו רק שבוע של המכה עצמה. ביחד שישה חודשים ושלושה שבועות, וצריך לומר שהתכסה מהם רק חמישה חודשים ותשעה ימים (והמכות החלו מעט לפני ראש השנה).

ומה שאמרה המשנה שמשפט המצרים נמשך **שנים עשר חודש** אף שהמכות התחילו בערב ראש השנה? נצטרך לומר כי משפט המצרים היה תהליך ארוך ומדורג, שהחל מהיום בו משה הופיע לראשונה בפני פרעה ודרש ממנו לשלח את ישראל וכבר החלו המצרים להיחשף ליד ה' וגודל כוחו. התהליך התקדם בהדרגה והפך למכות בפועל לאחר חצי שנה⁵.

⁴ גישה נוספת ברבנו בחיי: משה התכסה שלושה חודשים עד סוף תמוז. בתחילת אב פרצו המכות ותשעה מכות שימשו תשעה חודשים – מאב עד אדר. מכת חושך הייתה קצרה בתחילת ניסן ובכורות אחריה באמצע החודש.

⁵ להעיר שגם גזירת "ועבדום וענו אותם" לישראל הייתה כן. בתורה נאמר "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה". אולם ידוע שעם ישראל היה במצרים רק 210 שנים ואיך נאמר בלשון עבר, שהיו 430 שנה במצרים? הבאנו פעם דברי השפתי כהן, שלא נאמר "בארץ מצרים", אלא

עד כאן הסבר אחד בתכלית המכות. מכאן נתקדם להסבר גאוני ומרהיב שכותב האברבנאל והרבי מעניק לו פנים מיוחדות ורלוונטיות מאין כמותן, ביחס לאירועים האקטואליים האחרונים.

ב. פעם אירעה רעידת אדמה באחת ממדינות המזרח ו"החפץ חיים" עורר את התלמידים ללמוד מכך מסר של שיפור ותשובה. שאלוהו מה זה קשור אלינו? הקב"ה היכה את הגוי ולמה היהודי צריך להתעורר בתשובה? ענה להם: תתארו לכם אדם שנכנס אל השוק בוורשה, עולה על ארגז וצועק באידיש. למי הוא פונה? אל הגויים?! הם לא מבינים אידיש. הוא פונה אל מי שמבין.

הקב"ה מחולל תופעות אדירות בעולם כדי לדבר עם בני האדם. אולם הוא פונה אל מי שמבין ולא אל מי שלא מבין. הגוי לא מסוגל לתפוש את המסר ולכן הוא בוודאי מדבר אל ישראל.

הרבי מסביר בצורה יותר רחבה: חז"ל אמרו על המילה "בראשית" – "בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית". הקב"ה מקיים את העולם בשביל טעמים הקשורים עם התכנית הגדולה שלו, לעשות דירה לו יתברך בתחתונים. לכן העולם כולו עומד בשביל לקיים מציאות שניתן לממש בה את דברי התורה. הרמב"ם והבעש"ט מביאים לכך משלים מיוחדים:

2. ליקוטי שיחות לו/37 הערה 46: בברכות ו,ב 'כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה'. מבאר הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות, כמו אחד שיבנה ארמון כליל היופי וייטע כרם חשוב, כדי שיהיה הארמון מזומן לאיש חסיד שיבוא באחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קיר מן הקירות ההם או ייקח פרי מן הכרם. אדמור הזקן מוסיף מדברי הבעש"ט, שיכול להיות מלחמה שבע שנים בין שני גויים, בשביל שיבררו הקולות מתרועעת המלחמה ויעשו מהם ניגון שיעבוד הצדיק את ה' בכוח הניגון ההוא.

מדינת סין הענקית על מיליארד תושביה, שאין ולא הייתה בה בעבר התיישבות יהודית משמעותית, קיימת אך ורק כדי לייצר מחשב או טלפון, שיקל על היהודי ללמוד תורה. מה שנראה בעינינו קטן ולא חשוב, בעיני הקב"ה הוא בעל משמעות ומצדיק את קיום כל העולם. בהערה⁶ הובא סיפור מדהים.

הדברים מפורשים בתורה לגבי מכות מצרים. מילה אחת בתחילת פרשת בא, פותחת את העיניים להבין שהקב"ה משבש ומטריף את חיי מצרים הענקית, בשביל לפתוח את העיניים של ישראל לכוחות האמיתיים שמנהלים את הבריאה.

שמות י': ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'.

"במצרים". שכן כל תקופת המיצר והדאגה מגזירת הגלות נחשבה כגלות. הדאגה החלה מאז שמעו על הגזירה לראשונה בבית בין הבתרים ואכן ממנה עד יציאת מצרים חלפו בדיוק 430 שנה. הדבר דומה לאדם שצריך לעבור ניתוח מעקפים ל"ע": הדאגה מהניתוח אינה מתחילה כשהוא לובש את החלוק הירוק בכניסה לחדר ניתוח, אלא כבר מהרגע ששומע מרופא המשפחה על רשרוש מטריד בליבו...⁶ לפני כמה שנים דיברתי על הנושא של "ייעוד אישי" בשיעור שמסרתי בבית הכנסת שלי ביום חמישי בערב. בתום השיעור ניגש אחד המשתתפים וביקש להישאר ולשוחח איתי. הופתעתי מהבקשה שלו. הוא אמנם יושב לידי בבית הכנסת, אבל מעולם לא פתח את הפה. מיד הבנתי את סוד הדיסקרטיות האופף אותו. "אני רופא גניקולוג ומנהל חדר לידה בבית הרפואה ברזילי באשקלון. אתה דיברת על הייעוד האישי ואני חושב שהיום גיליתי את הייעוד שלי. בשתי דקות לשלוש אחרי הצהריים, לקראת תום המשמרת והיציאה לסוף שבוע, הכנסתי את החפצים האישיים לתיק והתכוננתי לצאת. לפתע קיבלתי קריאה דחופה לחדר לידה. היה שם מקרה של "תסחיף מי שפיר", אחד הסיבוכים המסוכנים בלידה שעלול להיגרם בהיפך החיים ל"ע ול"ע. במשך ארבע שעות עבדנו להציל את חייה וחיי התינוק, ובסופו של דבר הצלחנו. הגעתי לכאן לשיעור ישר מבית הרפואה ולא הספקתי לעבור דרך הבית ולהתקלח. ועכשיו כשדיברת על הייעוד האישי, חשבתי לעצמי: מה היה קורה אם הקריאה הייתה מגיעה 20 דקות יותר מאוחר כשלא הייתי פה והרופא הבכיר היה אחד המתמחים של סוף שבוע שאינו נמנה על הוותיקים? שלושים שנה אני רופא ולא ראיתי מקרה כזה ואולי ההכשרה שלי נועדה להכין אותי לרגע הזה?".

סוף הסיפור היה מפתיע: כמה חודשים אחר כך, הוא החליט לפרוש לפנסיה מוקדמת מבית הרפואה. הסטרו והלחץ בחדר לידה העיקו עליו והוא פרש לעבודה פרטית בקופת חולים. במסיבת הפרידה שערכו לו חבריו הרופאים, סיפרתי את הסיפור וקראתי את פתגמו של הבעש"ט מספר היום יום: "נשמה יורדת לעולם לשבעים-שמונים שנה כדי לעשות טובה ליהודי אחד". כך שטובה ליהודי אחד, הצדיקה עבודה של ארבעים שנה.

מכות מצרים לא נועדו רק ש"ידעו מצרים כי אני ה'", אלא בעיקר כדי שיידע המצרי אשר בקרבך. לפתוח את העיניים לחלק המנוכר והקפוא שנמצא אצלנו בתוך הלב. **מכות מצרים לא נועדו רק להוציא את ישראל ממצרים, אלא להוציא את מצרים מישראל.**

עשר המכות היו קורס תאולוגי מרהיב בהטמעת נוכחות הקב"ה בעולמי האנושי. להיאבק בהרגשת המרחק, הבדידות והעצמאות שמאפיינת את האדם בעולמנו ולנטוע את ההבנה שהעולם הזה מנוהל מלמעלה עד פרטי הפרטים. יש מפעיל לכל העסק ואפילו עלה נושר ברוח לא מתגלגל מעצמו.

הסוד הרחב של המכות, טמון במימרה מפורסמת שאנו אומרים בליל פסח: בעיצומה של עריכת הסדר מרימים את הכוס ואומרים: "רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך, עד"ש, באח"ב". וכאן הבן שואל מה רבי יהודה מחדש? מה נותנים ראשי התיבות הפשוטים הללו? ובכלל, מה החכמה הגדולה של "רבי יהודה אומר"? הרי גם ילד יכול לומר ראשי תיבות כאלו?

רבי יהודה מלמד שעשר המכות היו קורס רחב, שנחלק לשלושה תתי קורסים: דצ"ך, עד"ש, באח"ב. שלוש תתי הקורסים היו בנויים משלושה מפגשים כל אחד, שכולם יחד הטמיעו את אותו העיקרון: עלה לא נושר ברוח בלי ברכת ה'.

שלוש תתי הקורסים העבירו שלושה יסודות: יש אלוקים, אלוקים מעורב בכל פרט כאן, והטבע הוא רק כלי ביצוע של היד האלוקית.

הדברים מפורשים בלשון התורה. עיון קל בפסוקים מעלה נקודה מרתקת: עשר המכות היו בנויות משלוש סדרות שהלכו וחזרו על עצמן.

דם: לך אל פרעה בבוקר ... ואמרת אליו ... שלח את עמי. צפרדע: בא אל פרעה ואמרת אליו. כינים: נטה את מטך והך את עפר הארץ.

במכה הראשונה נאמר להשכים וללכת אל פרעה בבוקר (כשהוא לבדו ביאור) ולהתרות בו. במכה השנייה נאמר **סתם** "בא אל פרעה" (במשך היום, כשהוא בארמון) - ולהתרות בו. במכה השלישית לא הייתה התראה מקדימה כלל, אלא המכה על ארץ מצרים נחתה בהפתעה.

שוב חוזרים הדברים בצורה מדויקת בסדרות הבאות: **ערוב: השכם בבוקר והתייצב לפני פרעה ... ואמרת אליו. דבר: בא אל פרעה ודיברת אליו. שחין: קחו לכם מלא חופיכם פיה. ברד: השכם בבקר והתייצב לפני פרעה. ארבה: בא אל פרעה. חשך: נטה ידך על השמים ויהי חושך.**

מה עמד מאחורי החלוקה הזו לשלוש קבוצות? המטרה מפורשת ממש בתחילת כל קורס. המכה הראשונה בתחילת כל שלישייה פותחת עם כותרת דרמטית של הקורס:

אברבנאל השאלה השלישית: במכה הראשונה אמר 'בזאת תדע כי אני ה' ... ובשנית ובשלישית לא אמר דבר. ברביעית (ערוב) אמר 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' ... ובחמישית ובשישית לא אמר דבר. בשביעית (ברד) אמר: 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ' ובשמינית ובתשיעית לא אמר.

פרעה ייצג את הכפירה היסודית שמורכבת משלוש הנחות: א. **אין כח רוחני בבסיס החיים.** העולם נוצר באופן אקראי וייעלם באותה אקראיות ח"ו. ב. גם אם יש כוח רוחני, הוא לא מתעניין במה **שקורה כאן.** העולם הזה קטן עליו ולא מעניין את האלוקים הגדול האם משהו ערבב בשר וחלב בצלחת או חתך נייר טואלט בשבת ... ג. גם אם יש כוח רוחני והוא מתעניין במה שקורה כאן, אבל **ההתנהלות השגרתית של הקיום מתנהלת בחוקי הטבע.** הוא הפקיד את התקדמות העולם בידי ההתנהלות הטבעית והחזק ישרוד והמוכשר ישגשג.

באותם ימים גדולים, בערב מתן תורה כשעומדת להתחיל תקופה חדשה ומהפכנית בחיי האנושות ובחיי עם ישראל בפרט, כשהעולם מתחיל להתכונן לימות המשיח, מסיר הקב"ה את ההסתר וחושף את עומק קדושת העולם הזה, את מידת הקרבה והמעורבות שלו בכל פרט.

שלוש המכות הראשונות נועדו להיאבק בתחושה שאין כלום. שלוש המכות הללו פגעו ביאור, שהיה מקור העוצמה, הגאווה והביטחון המצרי והוכיחו שיד אלוהית מנהלת את כל העסק. חרטומי מצרים עצמם הכריזו בסוף הסדרה הזו: "אצבע אלוהים היא".

הסדרה השנייה הוכיחה - שלא רק שיש אלוהים בשמים, אלא הוא מנהל את העולם **בשכר ועונש ומעניק לצדיק כצדקתו ולרשע כרשעתו**. בשלוש המכות הללו התורה מדגישה פרט חדש שלא נאמר עד כה: **המכה הזיקה רק למצרים ולא לישראל!** הדוברים של מכת ערוב הסתובבו בארץ מצרים ולא נכנסו לארץ גושן. הירא את דבר ה' לא נפגע במכת דבר, והשחין פגע במצרים ולא במשה ואהרן.

הקבוצה השלישית הוכיחה - שלא רק שיש אלוהים בשמים והוא נמצא למטה בארץ, אלא – **אין טבע!** אין מושג של כוחות עצמאיים שמתנהלים באופן אוטונומי על פי מערכת נהיגה קבועה מראש, אלא הטבע עצמו הוא אלוהות מכוסה בשכבות עבות של יד אלוהית. לכן בשלוש המכות הללו, **הטבע הפך לפלסטינה**. הכוחות הכי בסיסיים השתגעו לחלוטין ופעלו בצורה הפוכה ממה שהם רגילים.

במכת ברד, הכוחות הסותרים ביותר בטבע - אש ומים - **רקדו יחד עד שהקרח בער באש!** ארבה פשט על הארץ אחרי שהיבול נהרס במכת ברד ולא היה לו עוד מה לחסל ולאכול. ובכל זאת דווקא אז פשט על הארץ. ומה הוכיח זאת יותר ממכת חושך, בה השמש הפסיקה את הילוכה הטבעי.

בהערה⁷ הובא סיפור מדויק.

תוכן מלקוטי שיחות לו/34: המכות לא נועדו רק לשחרר ישראל ממצרים, אלא להטמיע בישראל עצמם את מציאות האלוהות. האברבנאל האריך שפרעה חלק על משה בשלושה שורשים: הכחיש מציאות ה', הכחיש השגחתו לתת לאיש כדרכיו, והכחיש שהאלוקה יכול לשנות הטבע כרצונו. על זה באו ג' קבוצות המכות: דצ"ך באו לאמת את עצם מציאות האל-ל (ולכן נאמר בתחילתן 'בזאת תדע כי אני ה'). ג' המכות עד"ש באו לאמת השורש השני, שהקב"ה משגיח על כל (כמו שנאמר בהן שהן הזיקו רק למצרים, וזהו שנאמר בתחילתן 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ'). ובאח"כ הוכיחו שיכול לשנות הטבע כרצונו (שהטבע התבלבל לגמרי, וזהו שנאמר 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ').

בכך מבוארות שתי שאלות גדולות: א. במכת בכורות התחדש דבר שלא היה במכות הקודמות. עם ישראל נדרש להגן על עצמו בפתחי הבתים עם דם הפסח, משום שמידת הדין התלוונה לפני הקב"ה: "מה נשתנו אלו מאלו? הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה?" לכן נדרשו להניח דם פסח על המשקופים כדי להגן על עצמם ממידת הדין.

התמיהה עולה מאלה: מה התחדש במכה הזו? מדוע לא נדרשו להגן על עצמם בדבר וערוב? הרבי מבאר בלקו"ש ג/864: המכות הראשונות נועדו עבור הפגנת כוח ה' למען ידעו מצרים וישראל. אבל לא למטרת עונש. לכן ישראל לא נדרשו להתגונן מפניה, משום שהם אלו שאמורים ללמוד ולחזק האמונה של עצמם. מנגד, מכת בכורות הייתה הראשונה שנועדה **לשם עונש המצרים**, לפרוע על רשעותם וחטאיהם. לכן עלה הקטרוג מה ההבדל בין מצרים וישראל, הרי גם אלו עובדי עבודה זרה?

⁷ זכיתי לגור בילדותי בכפר חב"ד, ליד חסיד של מסירות נפש, הרב שמחה גורודצקי. בשנת תרפג (1923) היה שמחה תלמיד בישיבת תומכי תמימים בחרקוב וחש חולשה. הוא ביקר אצל פרופסור בכיר והלה ביקש לדבר עם מנהל הישיבה. קראו את הרב יחזקאל פייגין הי"ד והפרופסור ביקש לדבר ביחידות. ר' שמחה שם אozn מאחורי הדלת ושמע את הרופא אומר: "הבחר יישאר בחיים עד חצי שנה. הלב חלש והוא לא יחזיק יותר". ר' חאטשע יצא מהרופא ואמר: "אתה צריך לנוח". ר' שמחה עשה עצמו כאילו לא שמע והציע לנסוע לרוסטוב אל הרבי הקודם. ר' חאטשע נכנס לרבי ואמר מה שאמר. לאחר שיצא, נקרא ר' שמחה פנימה והרבי אמר מילים מדהימות: "חאטשע אומר שאיך שייך לסדר לימוד של 12 שעות מאומצות של שקידה בתורה. אתן לך סדר חדש ותזכה לאריכות ימים. תהיה שד"ר – מגייס כספים עבור הישיבה, ואתה תהיה על אחריות". רבי שמחה שרד את ייסורי הקומוניזם ועלה ארצה אחרים ארבעים שנה בשנת תשכ"ד. הרבי מליובאוויטש הורה לו לגור בכפר חב"ד. ר' שמחה אמר שמאחר שהוא אדם חלש, אולי עדיף שיגור בבני ברק, שם ישנו רופא קבוע, בניגוד לכפר חב"ד. הרבי הרגיע אותו באומרו שמי שדאג לבריאותו עד היום, ידאג גם הלאה. הדבר המעניין היה שבשנת תשד"מ (61 שנה אחרי נבואת הרופא הראשון!), הוא ביקר במרפאת כפר חב"ד **ובקרבת כמה רופאים** התמוטט. דבר שהמחיש כי אין טבע כמציאות עצמאית, אלא הטבע עצמו הוא יד אלוהית נסתרת.

ב. בכך מיושבת מאליה תמיהה פשוטה שדנו בה המפרשים: בנוסח דצך עדש נאמר: "דם צפרדע וכו' **מכת בכורות**". התמיהה ידועה: למה רק זו מכונה בשם "מכה"? לדברי כ"ק אדמו"ר מובן היטב: תשע המכות נועדו לשם חינוך ולימוד ולא לשם מכה. משאכ מכת בכורות כנ"ל.

ג. הדברים מגיעים לשיאם בהפטר פרשתנו. ההפטר מצטט את נבואות יחזקאל אודות החורבן הבא וקרב על ארץ מצרים. יחזקאל גלה לבבל עם גלות "יכניה", כמה שנים לפני החורבן. משם עמד והתריע כנגד הברית המפוקפקת שהקים "צדקיהו" מלך ישראל עם המצרים.

כחמש עשרה שנה לפני חורבן ירושלים, הבבלים כבשו את ארץ יהודה. נבוכדנצר מלך בבל, השאיר את ירושלים כאוטונומיה עצמאית והפך את צדקיהו מלך יהודה ל"וואסל", פקיד מקומי שמנהל את השלטון בשם המלכות הראשית ומעביר לה מסים. בתוך ירושלים פרץ ויכוח אימים האם לכבד את השלטון הזר? מלכי מצרים לחצו על צדקיהו הצעיר להצטרף לברית צבאית נגד בבל, ונביאי השקר כחנניה בן עזור, הבטיחו ימים גדולים וגאולה קרובה. הנביא ירמיהו התעקש להיות פאסימי וצפה את הגלות המתקרבת, וכך יחזקאל שהיה כבר בבבל, עמד וניבא על חורבנה של מצרים, שמעמידה עצמה "כמשענת קנה רצוף" עבור ישראל.

3. יחזקאל כט (הפטר פרשתנו): בשנה העשירית ... (כשנה לפני החורבן) היה דבר ה' אלי לאמר ... הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרבץ בתוך יארי... והיתה ארץ מצרים לשממה וחרבה וידעו כי אני ה' יען אמר יאר לי ואני עשיתי ... ויהי בעשרים ושבע שנה [17 שנים אחרי הנבואה הקודמת] ... היה דבר ה' אלי... הנני נתן לנבוכדנצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה... ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה'.

בעוד הנבואה הראשונה מדברת על המסר שיועבר למצרים עצמה, הנבואה השנייה מדברת על המסר שתעביר נפילת מצרים **בעיני ישראל**. הנביא מצטט את דברי ה', כי כל נפילת מצרים הגדולה נועדה כדי להצמיח קרן לבני ישראל **ולתת לנביא פתחון פה להוכיח שהוא הקדים וידע את העומד להתרחש ותתחזק כוח נבואתו בעיני ישראל**⁸.

כיצד המסר האחרון קשור לפרשתנו? הרי עיקר פרשת וארא מספרת לכאורה על המכה שחטפו מצרים בגלל עצמם ועבור עצמם, ולא עבור המסר שמקבלים ישראל?

אלא הנביא רוצה להוכיח את המסר הגדול העומד בתוך הפרשה: הקב"ה מחולל תהליכים משני גורל, אך ורק כדי **להזיז את ישראל** ולחזק את אמונתם בכוח הנביא.

אנו עומדים בימים אדירים בהם כל הקוביות מסתדרות במקומן ואין לנו אלא לפתוח את העיניים להבטחת הגדולה של הרבי כי דורנו הוא דור הגאולה והנה זה משיח בא. נעמוד ונכין עצמנו לעבודה מסורה ומעולה מעומק הנפש, כראוי לפתיחת הדלת בפני משיח ונזכה לראות הדברים בגלוי ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁸ במיוחד לדברי רש"י ורד"ק שם כי נפילת מצרים תהיה בסופו של דבר בידי פרס ובכך תהיה קרן לבית ישראל, כי כורש מלך פרס ייתן לישראל הרשות לעלות ולבנות המקדש. נמצא כי מדובר על נושא אחר לגמרי מהמדובר לפני זה אודות נפילת מצרים בידי נבוכדנצר – ומה כל זה קשור לנאמר לפני כן?